

Ramadan GASHI

**DEMONSTRATA E 11 MARSIT 1981, SHKËNDIJË
PARALAJMËRUESE E PRANVERËS SHQIPTARE**

Demonstratat e vitit 1981, ishin shkëndijat paralajmëruese të shembjes së hegjemonisë serbe ndaj Kosovës dhe fillimit të një zinxhiri të pashkëputshëm të shprehjes së revoltës e të kundërshtimit ndaj robërisë shekullore. Këto ngjarje ishin në vazhden e aktiviteteve dhe veprimtarive të pareshtura atdhetare të popullit shqiptar, të veprimtarëve në rrugëtimin për përparimin e çështjes kombëtare në Kosovë.

Studentët e Universitetit të Prishtinës, më 11 mars 1981, shprehën revoltën, fillimisht me kërkesa sociale, por në thelb paraqisnin pakënaqësinë për eksploatimin që i bëhej Kosovës, sidomos në aspektin ekonomik, si dhe për pozitën e pabarabartë të Kosovës dhe të popullit të saj në kuadër të Republikës Socialiste Federative të Jugosllavisë. Demonstratat ishin thirrje për shkëputje nga ajo situatë eksploatuese, që i bëhej Kosovës. Demonstruesit kërkonin barazimin e statusit juridik e politik të Kosovës në kuadër të Federatës, që Kosova të bëhej Republikë. Kosova, sipas Kushtetutës të vitit 1974, ishte njësi konstituive e RSFJ-së, por nuk ishte e barabartë me njësitë tjera të Federatës. Niveli i vetëdijesimit të studentëve, të rinisë dhe të mbarë popullit për ngritjen e statusit të Kosovës nga autonomia në Republikë ishte shumë i lartë, siç ishte edhe gatishmëria për të lëvizur përpara me të gjitha mënyrat. Popullit nuk mund t'i thuhej se jemi të barabartë dhe tash duhet ulur kokën. Sa më e lartë të jetë vetëdija e një populli, aq më e lartë është gatishmëria e veprimit.

Të drejtat duhet realizuar në tërësi dhe vetëm si të tilla ato janë të plota.

Diskriminimi, eksploatimi dhe pabarazia e Kosovës bëhej në të gjitha sferat e jetës, prandaj edhe priteshin reagime e pakënaqësi. Studentët, si përherë, janë të parët në proceset shoqërore, ata përherë u prijnë proceseve. Studentët e Universitetit të Prishtinës vërtet ballafaqoheshin me shumë probleme të kohës. Numri më i madh i tyre nuk mund të vendosej në konvikte fare dhe as të ushqehesh në mensën e studentëve. Edhe ata që ishin të vendosur, kishin pakënaqësi me funksionimin dhe kushtet që mbretëronin në konvikte dhe në mensë, sepse ishin larg nga kushtet normale dhe as që kishte përpjekje për t'i përmirësuar ato. Për t'u ushqyer në mensën e studentëve duhej pritur me orë në radhë. Kosova atëherë kishte Universitetin e saj me dhjetëra e mijëra studentë. Nuk ka dilema se demonstratat e vitit 1981 i kanë organizuar studentët e Universitetit të Prishtinës dhe jo, siç pretendohet nganjëherë, që ishin gjoja të organizuara nga ndokush tjetër nga jashtë apo nga brenda, se gjoja i organizoi ky apo ai shtet, ky apo ai shërbim. Ato pohime ishin dhe janë tendencioze, me qëllim të diskualifikimit të karakterit liridashës të demonstratave dhe përpjekje për zhvlerësimin e tyre në sytë e opinionit të brendshëm dhe të jashtëm.

Organizimi i Demonstratës së 11 Marsit 1981

Për hir të opinionit e shohim të arsyeshme të bëjmë disa sqarime për organizimin e demonstratës së 11 Marsit 1981. Shkëndija e parë e organizimit vinte nga studentët e Universitetit të Prishtinës që banonin në Konviktin III, konkretisht në dhomat 310 e 312. Në dhomën 310, të Konviktit III banonin Gani Koci, Murat Musliu dhe Selim Geci, kurse në dhomën 312, ishin Kadri Kryeziu, Januz Januzaj, Bedri Deliu dhe Ramadan Gashi. Studentët e këtyre dy dhomave kanë pasur marrëdhënie të mira shoqërore mes veti, ndaj janë ftuar shpesh reciprokisht për ndeja të përbashkëta për çaj apo kafe. Në ato ndeja

vazhdimisht është biseduar edhe për statusin e Kosovës dhe për gjendjen e për kushtet e studentëve.

Studentët mes vete kanë shkëmbyer dhe lexuar literaturë të ndaluar, e cila shërbente për t'i plotësuar njohuritë, krahas literaturës dhe programeve mësimore që kishin. Literatura e ndaluar ishte shumë e parapëlqyer, sepse aty gjendej motivi dhe argumentet shtesë për të vazhduar përpjekjet për përparimin e çështjes shqiptare në përgjithësi dhe e Kosovës, në veçanti. Ishte koha kur Kosova shkëmbente me Republikën e Shqipërisë në aspektin kulturor dhe edukativ. Ndikim të madh të vetëdijesimit të studentëve kishin lëvizjet ilegale të kohës, të cilat shpërndanin edhe literaturë ilegale me përmbajtje patriotike. Ato, përmes formave të ndryshme, e ftonin rininë për aktivizim, për të shprehur pakënaqësitë e revoltën që regjimi po i trajtonte shqiptarët, në përgjithësi. Te studentët qarkullonte vazhdimisht libri i Adem Demaçit «Gjarpinjtë e gjakut». Ndikim shumë të madh kishte edhe organizimi i shënimit jubilar të 100-vjetorit të Lidhjes Shqiptare të Prizrenit, sepse kjo Lidhje kërkesë kryesore kishte mos ndarjen e territoreve shqiptare.

Më 9 mars 1981 grupi i studentëve të përmendur më lart ishte takuar në dhomën 310 dhe aty ishte biseduar për shumë çështje. Grupi ka marrë një qëndrim se është situatë e përshtatshme për ta shprehur revoltën për kushtet e studentëve dhe për gjendjen e përgjithshme që mbretëronte në Kosovë. Grupi ishte i vetëdijshëm dhe i bindur se ekzistonte disponimi dhe gatishmëria e studentëve për përkrahje masive, por vetëm duhej gjetur formën se si të veprohej. Atë natë, pas shumë diskutimeve, është bërë plani i veprimit.

Përfundimi ishte se më së miri është të veprohet më 11 mars, sepse kjo ditë ishte mesi i javës (dita e mërkurë), kur përqendrimi i studentëve ishte më i madh, veçanërisht në mensën e studentëve. Duhej, së paku, një ditë në disponim për t'u informuar sa ma shumë studentët, por jo të zgjatej koha shumë, sepse rreziku që të hetohet organizimi nga shërbimi shtetëror ishte shumë i madh. Grupi është dakorduar që secili të informojë sa më shumë studentë nëpër rrethe të besueshme. Është caktuar ora 19-të e datës 11 mars, si kohë më e

sigurt dhe më e përshtatshme për masivizim të protestës. Protesta duhej të fillonte nga Mensa e Studenteve. Grupi është pajtuar që më 11 mars, para nisjes, të takohej në konvikt dhe nga aty të gjithë, së bashku, të nisen për në mensën e studentëve.

Më 10 mars është vepruar sipas udhëzimeve të përcaktuara një ditë më parë, kurse në mbrëmjen e 11 marsit të gjithë, së bashku, sipas marrëveshjes, janë nisur nga Konvikti III deri te mensa. Gjatë rrugës grupit i janë bashkangjitur shumë studentë, të cilët tashmë ishin të informuar për aksionin. Kur grupi ka shkuar në platonë e mensës, pak para orës 19, është parë se i kishin lëshuar në punë edhe tri vija për ushqim në katin e parë. Ato vija kanë qenë të gatshme kohë më parë, por nuk i lëshonin në punë.

Për pak çaste grupi është konsultuar se si të veprojë, pasi ende nuk kishte grumbullim të madh të studenteve dhe tash po funksiononin edhe vijat në katin e parë. Pas diskutimeve, është vendosur të veprohet sipas planit të mëparshëm, por fillimisht të kontaktohej udhëheqësi i mensës për të biseduar lidhur me kushtet dhe zhvillimet në mensën e studentëve. Ashtu edhe u veprua, kur disa nga grupi u futën brenda, në hapësirat e mensës për të biseduar, por askush nga udhëheqësit e Qendrës Studentore nuk doli. Në atë mbrëmje dhe në ato momente ka filluar përmbysja e pjatave dhe e karrigeve nga shumë studentë. Pas disa minutave turma e studenteve është grumbulluar në platonë e mensës dhe është nisur drejt qytetit për të shprehur revoltën e filluar në mensë.

Turma e demonstruesve, rreth 200 - 300 studentë, ka lëvizur drejt qendrës së qytetit, përgjatë rrugës «Ramiz Sadiku». Turma është kthyer në të majtë të rrugës, prapa Fakultetit Juridik, për të dalë në sheshin e qytetit, ku ka vazhduar deri te Komiteti Krahinor i LKJ. Aty turma është ndalur për pak kohë dhe ka brohoritur parullat: «Duam kushte», «Barazi për shqiptarët», «Lironi shokët nga burgu», «Liri për Adem Demaçin», «Bashkim», «Poshtë borgjezia» etj. Është brohoritur edhe parulla «Kosova - Republikë», por me një brohoritje sporadike, sepse kishte mëdyshje se mos është herët për këtë kërkesë. Pastaj turma ka lëvizur drejt rrugës, për t'u kthyer kah Fakulteti Filozofik.

Kur ka arritur afër ndërtesës së Fakultetit, është ballafaquar me kordon të milicisë, i cili ka reaguar me gaz lotsjellës. Milicia ka dashur ta pamundësojë që turma të bashkohej me grupin tjetër shumë më të madh të studentëve, që ishin mbledhur te udhëkryqi, afër Mensës së Studentëve, për të protestuar. Studentët, të shpërndarë nëpër grupe të vogla, kanë depërtuar dhe ju kanë bashkuar turmës pranë mensës.

Reagimi i autoriteteve të atëhershme për demonstratat e Pranverës shqiptare 1981

Autoritetet e atëhershme për ngjarjet e 11 Marsit e kanë bërë një reagim zyrtar. Fillimisht demonstratat i vlerësuan si prishje e rendit dhe e qetësisë publike nga një grup studentësh. Qetësia, e krijuar më pastaj për disa ditë, ishte sa për të përfutur në kohë, në mënyrë që t'i identifikonin dhe t'i ndëshkonin studentët organizues dhe ta pamundësonin vazhdimin e protestave tjera. Por, rrethanat rrodhën ndryshe. Më 26 mars organizimi dhe revolta e studentëve tregoi se do të intensifikohet rezistenca dhe përkushtimi për arritjen e qëllimit. Revolta studentore dhe popullore, e shfaqur më 26 mars, 1 e 2 prill, tentohet të shtypet me dhunë, por kjo revoltë u shtri në të gjitha qytetet e Kosovës, duke u shndërruar në demonstrata masive popullore.

Faktikisht, demonstratat dhe të gjitha zhvillimet e vitit 1981, si dhe të viteve pasuese ishin zhvillime demokratike. Populli shqiptar, jo vetëm në Kosovë, por në tërë ish-Jugosllavinë shtronte kërkesat politike e sociale në mënyrë demokratike. Përgjigjja e regjimit ndaj kërkesave ishte brutale, me dhunë e terror shtetëror. Për pasojë, pati me dhjetëra të vrarë, qindra të plagosur e mijëra të arrestuar e të dënuar me burg të gjatë. Pushteti demonstratat dhe kundërshtimet e studentëve dhe të popullit i cilësoi si «ngjarje kundërrevolucionare dhe armiqësore», për ta intensifikuar e zbatuar represionin sistematik dhe ndjekjet masive. Ndjekjet masive të popullit shqiptar u manifestuan me vrasje, arrestime, burgosje, diferencime ideopolitike, izolime, përjashtime të nxënësve e studentëve nga shkollat, fakultetet e konviktet, largim të punëtorëve nga vendete e tyre të punës etj.

Që nga viti 1981 e deri në përfundim të luftës, shqiptarët kaluan nëpër vargonin e vuajtjeve të pafund, të diskriminimit nacional, të gjenocidit e të kategorizimit si qytetarë të rendit të dytë. Masat e ndërmarra kundrejt protestuesve dhe represioni brutal, jo vetëm që nuk i frikësuan dhe zmbrapsën studentët, por e shtuan edhe më shumë rezistencën dhe e nxitën bashkimin.

Demonstratave të organizuara nga studentët e Universitetit të Prishtinës, më 11 mars 1981, siç u dëshmuua, madhështinë dhe kuptimin ia shtuan dhe ia rritën demonstratat dhe organizimet tjera në ditët pasuese, më 26 mars e më 1 e 2 prill, ku tanimë në protesta ishin përfshirë rinia shkollore, klasa punëtore, shtresa të ndryshme të shoqërisë, revolta studentore ishte shndërruar në revoltë gjithë popullore. Në demonstratën e 26 marsit në mënyrë të artikuluar u shfaqën edhe parullat tjera, si: «Trepça punon, Beogradi ndërton», «Jemi shqiptarë, s'jemi jugosllavë», «Republikë Kushtetutë, ja me hatër ja me luftë», duke e vendosur në qendër të kërkesave parullën «Kosova - Republikë», e cila u shndërrua në një platformë politike të tërë lëvizjes kombëtare në Kosovë dhe në viset shqiptare nën ish-Jugosllavi gjatë viteve pasuese. Përmbysja e pjatave në mensën e studenteve ishte paralajmërim i fillimit të Pranverës Shqiptare. Bashkimi dhe bashkëveprimi i studentëve, i rinisë shkollore, i klasës punëtore dhe i popullit, në përgjithësi, që ndodhi më 26 mars e 1 e 2 prill, ishte burim frymëzimi dhe veprimi për shumë breza ndër vite. Pranvera Shqiptare ndikoi në fuqizimin e lëvizjes për liri për të gjithë ata që zgjodhën rrugën e qëndresës.